Wzmacnianie Bezpieczeństwa Technologii Operacyjnych (OT)

Przewodnik dla Operatorów Infrastruktury Krytycznej

Opracowano na podstawie:

IEC 62443 • NIST SP 800-82 • ENISA ICS • CISA

Styczeń 2026

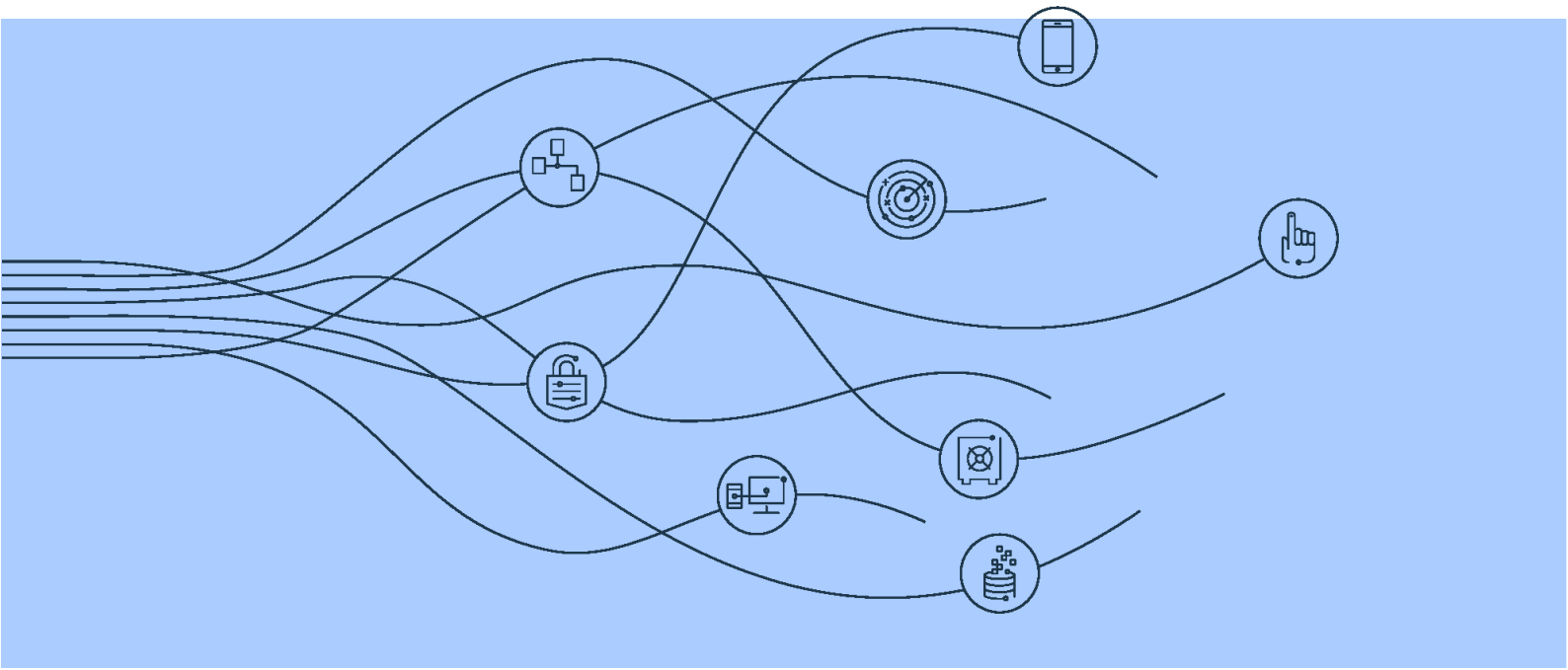

Spis treści

1. Inwentaryzacja Zasobów

"Nie możesz chronić tego, czego nie znasz" – to fundamentalna zasada bezpieczeństwa systemów OT[1]

Tylko dokładny rejestr zasobów OT umożliwia priorytetyzację podatności, wykrywanie nieautoryzowanych urządzeń i skuteczniejszą reakcję na incydenty.

Kluczowe elementy inwentaryzacji:

- **Stacje operatorskie i HMI** – systemy operacyjne, użytkownicy.
- **Sterowniki PLC/RTU** – producent, model, wersja firmware, lokalizacja.
- **Systemy SCADA/DCS** – wersje oprogramowania, połączenia sieciowe.
- **Urządzenia polowe** – czujniki, siłowniki, przetworniki.
- **Infrastruktura sieciowa** – switche przemysłowe, routery, firewalle.

Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA) zaleca tworzenie taksonomii OT – systemu kategoryzacji uwzględniającego krytyczność (wpływ na bezpieczeństwo), ekspozycję (narażenie na zagrożenia) oraz dostępność (możliwość konserwacji).

2. Zrozumienie Ryzyka i Priorytetów

W środowiskach OT priorytety bezpieczeństwa fundamentalnie różnią się od priorytetów w obszarach IT. W IT kluczowa jest ochrona danych i triada CIA (Confidentiality, Integrity, Availability – Poufność, Integralność, Dostępność). W OT kluczowa jest zasada SRP (Safety-Reliability-Productivity), która definiuje hierarchię celów w środowiskach przemysłowych.

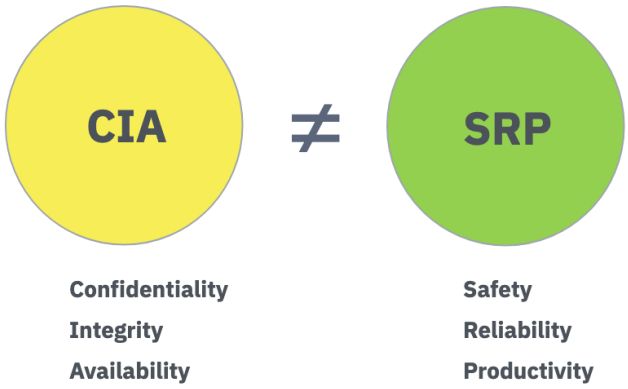

Rysunek 1. Porównanie priorytetów bezpieczeństwa w środowiskach IT (CIA) i OT (SRP)

[1] Rozwinięcia i objaśnienia skrótów stosowanych w publikacji znajdują się w Słowniku terminów OT/ICS

Dlaczego to rozróżnienie jest krytyczne?

W IT naruszenie poufności oznacza wyciek danych – poważny, ale zazwyczaj nie zagrażający życiu. W OT błędna konfiguracja lub atak na system sterowania może doprowadzić do wybuchu, wycieku substancji toksycznych lub wypadku śmiertelnego. Dlatego bezpieczeństwo fizyczne (Safety) zawsze musi być priorytetem nadrzędnym.

Kolejna różnica dotyczy dostępności. W IT krótka przerwa w działaniu systemu jest akceptowalna – użytkownicy poczekają kilka minut. W OT nawet kilkusekundowa przerwa w sterowaniu procesem chemicznym lub energetycznym może wywołać reakcję łańcuchową z katastrofalnymi skutkami. Stąd niezawodność (Reliability) zajmuje drugie miejsce w hierarchii SRP.

Produktywność (Productivity), choć ważna z perspektywy biznesowej, nigdy nie powinna być osiągana kosztem bezpieczeństwa lub niezawodności. Każda decyzja dotycząca zabezpieczeń OT musi być oceniana przez pryzmat tej hierarchii.

2.1. Zasada SRP – Fundament Bezpieczeństwa OT

PRIORYTET: Safety (Bezpieczeństwo) > Reliability (Niezawodność) > Productivity (Produktywność)

Safety (Bezpieczeństwo fizyczne) – najwyższy priorytet:

- Ochrona życia i zdrowia ludzi (pracowników, społeczności lokalnej).
- Zapobieganie katastrofom środowiskowym (wycieki, emisje).
- Utrzymanie integralności fizycznej instalacji i sprzętu.
- Systemy Safety Instrumented Systems (SIS) muszą pozostać nienaruszone.

Rysunek 2. Hierarchia priorytetów SRP w środowiskach OT

Reliability (Niezawodność i dostępność) – drugi priorytet:

- Ciągłość procesów produkcyjnych i operacyjnych.
- Stabilność systemów sterowania i automatyki.
- Minimalizacja przestojów nieplanowanych.
- W OT nawet krótka przerwa może kosztować miliony lub zagrażać życiu.

Productivity (Produktywność) – trzeci priorytet:

- Efektywność operacyjna i optymalizacja procesów.
- Jakość produktów i usług.
- Cele biznesowe i rentowność.

Zgodnie z IEC 62443-1-1 i NIST 800-82, każda decyzja dotycząca bezpieczeństwa OT musi być oceniana przez pryzmat SRP. Kontrola bezpieczeństwa, która mogłaby zakłócić działanie systemów bezpieczeństwa (SIS) lub spowodować nieplanowany przestój, musi być dokładnie przeanalizowana.

Wykorzystuj matrycę „MITRE ATT&CK for ICS" do mapowania potencjalnych ataków i priorytetyzacji działań obronnych w kontekście zasady SRP.

3. Monitoring Sieci, Zdarzeń i Zasobów

ZASADA: Gdy nie możesz natychmiast usunąć podatności w OT – zwiększ zdolności monitorowania i logowania.

3.1. Widoczność sieci ICS

Pasywne monitorowanie ruchu:

- Nasłuchiwanie ruchu sieciowego bez ingerencji w procesy przemysłowe.
- Analiza protokołów przemysłowych.
- Baseline zachowań – ustalenie wzorca normalnej komunikacji.
- Detekcja anomalii – automatyczne alerty przy odchyleniach od baseline.
- Deep Packet Inspection (DPI) dla protokołów OT.

Aktywne odpytywanie:

Według NIST 800-82 i najlepszych praktyk. aktywne odpytywanie jest kluczowym uzupełnieniem monitoringu pasywnego.

Czym różni się od skanowania IT:

- Wykorzystuje natywne protokoły.
- Odpytuje urządzenia w sposób zgodny z ich specyfikacją – bez ryzyka zakłóceń.
- Zbiera szczegółowe informacje o firmware, konfiguracji i stanie urządzeń.
- Nie generuje nadmiernego ruchu sieciowego ani obciążenia CPU sterowników.

Korzyści z aktywnego odpytywania:

- Pełna inwentaryzacja – wykrycie urządzeń niewidocznych w ruchu pasywnym.
- Identyfikacja wersji firmware i podatności CVE.
- Wykrycie zmian konfiguracji PLC/RTU w czasie rzeczywistym.
- Weryfikacja zgodności z baseline i politykami bezpieczeństwa.
- Detekcja nieautoryzowanych modyfikacji programów sterowników.

3.2. Centralizacja i korelacja logów

Wdróż centralizację logów w systemie SIEM z korelacją zdarzeń IT i OT oraz retencją zgodną z wymogami regulacyjnymi (NIS2, IEC 62443). Integruj dane z systemów DCS, Historian, HMI oraz urządzeń sieciowych dla pełnej widoczności.

4. Kontrola Dostępu i Segmentacja Sieci

Defensible Architecture opiera się na modelu Purdue – hierarchicznej segmentacji sieci OT, uznanej przez IEC 62443 i NIST 800-82 jako fundament bezpieczeństwa ICS.

4.1. Model Purdue – Architektura Referencyjna

Poziom	Nazwa	Komponenty
L5	Enterprise	Sieć korporacyjna, Internet, chmura
L4	Business IT	ERP, email, aplikacje biznesowe
DMZ	IT/OT DMZ	Firewall, jump host, proxy, diody danych
L3	Operations	MES, Historian, serwery SCADA
L2	Supervisory	HMI, stacje operatorskie, inżynierskie
L1	Control	PLC, RTU, sterowniki DCS, SIS
L0	Process	Czujniki, siłowniki, procesy fizyczne

4.2. Zasady segmentacji (IEC 62443-3-3)

- Zones and Conduits – definiuj strefy bezpieczeństwa i kontrolowane kanały komunikacji.
- Ruch tylko na zasadzie "need-to-communicate" – domyślnie blokuj, explicite zezwalaj.
- Firewalle ze świadomością protokołów OT.
- Diody danych dla jednokierunkowego przepływu (np. do Historian).
- Mikrosegmentacja krytycznych systemów (SIS, kontrolery safety).

4.3. Bezpieczny dostęp zdalny

Według statystyki, 65% środowisk OT nie ma bezpiecznych konfiguracji dostępu zdalnego. ENISA i CISA rekomendują:

- MFA (Multi-Factor Authentication) dla wszystkich połączeń zdalnych.
- Jump hosty / Bastion hosts zamiast bezpośredniego dostępu do OT.
- Nagrywanie i audyt wszystkich sesji zdalnych.

- Zasadę minimalnych uprawnień (least privilege).
- Czasowe ograniczenie sesji i automatyczne wylogowanie.
- Oddzielne konta dla dostępu zdalnego i lokalnego.

4.4. Zarządzanie tożsamością w OT

- Eliminacja współdzielonych kont operatorskich.
- Integracja z centralnym IdP, tam gdzie to możliwe (z zachowaniem SRP).
- Przeglądy uprawnień co najmniej kwartalnie.
- Natychmiastowe odbieranie dostępu przy zmianach kadrowych.

5. Wielowarstwowa Obrona (Defense-in-Depth)

Założenie: Każda pojedyncza warstwa może zostać przełamana. Siła obrony leży w ich kombinacji i wzajemnym wspieraniu się.

Żadne pojedyncze zabezpieczenie nie jest wystarczające. Zgodnie z IEC 62443 i NIST 800-82, skuteczna ochrona OT wymaga wielowarstwowego podejścia, gdzie każda warstwa niezależnie chroni przed zagrożeniami.

5.1. Dlaczego wielowarstwowość jest krytyczna

- Redundancja zabezpieczeń – awaria jednej warstwy nie oznacza kompromitacji całego systemu.
- Zwiększony koszt dla atakującego – musi pokonać wiele barier, co wymaga więcej czasu, zasobów i wiedzy.
- Większa szansa na detekcję – każda warstwa generuje logi i alerty; im więcej warstw, tym większa szansa wykrycia.
- Zgodność z regulacjami – NIS2, IEC 62443-3-3 i NIST wyraźnie wymagają Defense-in-Depth.

Rysunek 3. Model obrony warstwowej w OT

5.2. Warstwy ochrony i ich współdziałanie

Warstwa	Mechanizmy ochrony
Fizyczna	Kontrola dostępu, CCTV, zabezpieczenia szaf sterowniczych, alarmy
Sieciowa	Firewalle OT, IDS/IPS przemysłowe, diody danych, mikrosegmentacja, VPN
Hostowa	Whitelisting aplikacji, hartowanie systemów, EDR, kontrola USB, antywirus
Aplikacyjna	Bezpieczna konfiguracja SCADA/HMI, uwierzytelnianie, autoryzacja, audyt
Proceduralna	Polityki, szkolenia, zarządzanie zmianą, kontrola dostawców

5.3. Zarządzanie podatnościami

W środowiskach OT natychmiastowe łatanie luk często jest niemożliwe ze względu na wymagania dostępności i certyfikacje. Stosuj zabezpieczenia kompensacyjne:

- Wirtualne łatanie przez IPS z sygnaturami dla znanych CVE.
- Izolacja podatnych systemów w dedykowanych VLAN.
- Wzmocniony monitoring systemów bez możliwości aktualizacji.
- Planowanie okien serwisowych z wyprzedzeniem.
- Priorytetyzacja podatności według kontekstu OT i zasady SRP.

6. Procedury i Procesy OT

KLUCZOWE: Nawet najlepsze technologie są bezużyteczne bez odpowiednich procedur i przeszkolonego personelu.

6.1. ICS Incident Response Plan

Plan reakcji na incydenty musi uwzględniać unikalne aspekty środowisk OT:

- Role i odpowiedzialności – włącznie z zespołem operacyjnym i inżynierami procesu.
- Procedury izolacji – jak bezpiecznie odseparować systemy bez zakłócania procesów krytycznych.
- Przejście na sterowanie ręczne – procedury backup dla operacji bez automatyki.
- Odtwarzanie systemów – ze zweryfikowanych kopii zapasowych konfiguracji i programów.
- Komunikacja kryzysowa – wewnętrzna i z regulatorami (zgodnie z NIS2).

6.2. Zarządzanie zmianą (Change Management)

Według IEC 62443-2-4 i ENISA, każda zmiana w środowisku OT musi przejść formalny proces:

1. Dokumentowanie i uzasadnienie zmiany (kto, co, dlaczego).
2. Ocena wpływu na bezpieczeństwo, operacje i zgodność z SRP.
3. Zatwierdzenie przez upoważnione osoby (CAB – Change Advisory Board).
4. Testowanie w środowisku nieprodukcyjnym, gdy jest to możliwe.
5. Wdrożenie z możliwością natychmiastowego wycofania (rollback).
6. Weryfikacja, dokumentacja końcowa i aktualizacja baseline.

6.3. Zgodność ze standardami i regulacjami

Procedury OT muszą być zgodne z obowiązującymi standardami i regulacjami:

- IEC 62443 – kompleksowy standard cyberbezpieczeństwa OT (wymagany przez wielu regulatorów).
- NIST SP 800-82 – praktyczny przewodnik implementacji bezpieczeństwa ICS.
- NIS2/KSC – europejskie/polskie wymagania dla operatorów infrastruktury krytycznej.
- ISO 27001 – system zarządzania bezpieczeństwem informacji.
- Regulacje sektorowe – energetyka (NC ER), wodociągi, transport, przemysł chemiczny.

Regularne audyty wewnętrzne i zewnętrzne powinny weryfikować zgodność procedur z wymaganiami.

7. Ćwiczenia TTX i AEV

Tabletop Exercises (TTX) to symulowane ćwiczenia testujące procedury bez wpływu na rzeczywiste systemy.

Regularne testowanie procedur jest kluczowe dla utrzymania gotowości operacyjnej. Ćwiczenia powinny obejmować trzy komplementarne obszary:

7.1. Tabletop Exercises (TTX)

Tabletop Exercises stanowią pierwszy poziom walidacji w ramach podejścia **AEV (Adversarial Exposure Validation)**. Są to symulowane ćwiczenia dyskusyjne, które poprzedzają techniczne testy penetracyjne i automatyczne symulacje ataków.

Cel TTX w modelu AEV:

- Weryfikacja teoretycznej skuteczności mechanizmów detekcji i reakcji.

- Identyfikacja luk w procedurach przed uruchomieniem kosztownych symulacji technicznych.
- Mapowanie scenariuszy ataków do frameworka MITRE ATT&CK for ICS.
- Przygotowanie zespołów do pełnych ćwiczeń AEV z rzeczywistą emulacją przeciwnika.

Po zakończeniu TTX, zidentyfikowane hipotezy bezpieczeństwa powinny być walidowane technicznie poprzez kontrolowane symulacje AEV w środowisku testowym lub przy użyciu narzędzi do emulacji przeciwnika (np. AEV dostosowane do OT).

7.2. Ćwiczenia Incident Response (IR)

Praktyczne testy reagowania na incydenty w kontrolowanych warunkach:

- Symulowana detekcja złośliwego ruchu sieciowego – test SOC i zespołu OT.
- Ćwiczenia izolacji segmentów sieci bez zakłócania produkcji.
- Testy komunikacji kryzysowej między zespołami IT, OT i kierownictwem.
- Weryfikacja procedur eskalacji i powiadamiania regulatorów.
- Praktyczne przejście na sterowanie ręczne (gdy jest bezpieczne).

7.3. Ćwiczenia Disaster Recovery (DR)

Testy odtwarzania systemów i ciągłości działania:

- Odtwarzanie konfiguracji PLC/SCADA z kopii zapasowych.
- Przełączanie na systemy redundantne / zapasowe lokalizacje.
- Weryfikacja RTO (Recovery Time Objective) i RPO (Recovery Point Objective).
- Testy integralności kopii zapasowych programów sterowników.
- Symulacja utraty kluczowych systemów i procedury Fallback.

7.4. Podejście CTEM – Ciągłe doskonalenie

CTEM (Continuous Threat Exposure Management) – cykl identyfikacji, weryfikacji i eliminacji zagrożeń.

Po każdym ćwiczeniu TTX/IR/DR należy:

1. Udokumentować przebieg ćwiczenia i zidentyfikowane luki.
2. Ocenić reakcję zespołów Security i OT – czas, skuteczność, koordynacja.
3. Opracować plan naprawczy (remediation plan) dla zidentyfikowanych słabości.
4. Zaktualizować procedury i polityki na podstawie wniosków.
5. Przeprowadzić szkolenia uzupełniające dla personelu.

6. Zaplanować kolejne ćwiczenie weryfikujące wprowadzone zmiany.

Rekomendacje: TTX co najmniej raz na kwartał, pełne ćwiczenia IR/DR co najmniej raz na rok. Scenariusze powinny być aktualizowane o nowe zagrożenia identyfikowane przez CISA i MITRE ATT&CK for ICS.

8. Słownik Terminów OT/ICS

Termin	Definicja
AEV	Adversarial Exposure Validation – walidacja ekspozycji na zagrożenia poprzez kontrolowaną emulację taktyk, technik i procedur (TTP) rzeczywistych przeciwników
CTEM	Continuous Threat Exposure Management – ciągłe zarządzanie ekspozycją na zagrożenia; cykliczny proces identyfikacji, priorytetyzacji i eliminacji podatności
DCS	Distributed Control System – rozproszony system sterowania
DMZ	Demilitarized Zone – strefa zdemilitaryzowana
DR	Disaster Recovery – odtwarzanie po awarii
ENISA	European Union Agency for Cybersecurity – Agencja Unii Europejskiej ds. Cyberbezpieczeństwa, odpowiedzialna za wytyczne i standardy bezpieczeństwa dla infrastruktury krytycznej
HMI	Human Machine Interface – interfejs człowiek-maszyna
ICS	Industrial Control Systems – przemysłowe systemy sterowania
IdP	Identity Provider – dostawca tożsamości, centralny system uwierzytelniania i zarządzania tożsamością użytkowników (np. Active Directory, Okta, Azure AD)
IEC 62443	Standard cyberbezpieczeństwa dla automatyki przemysłowej
IR	Incident Response – reagowanie na incydenty
NIST 800-82	Przewodnik NIST dot. bezpieczeństwa ICS
OT	Operational Technology – technologie operacyjne
PLC	Programmable Logic Controller – programowalny sterownik logiczny

Termin	Definicja
RTU	Remote Terminal Unit – zdalna jednostka terminalowa
SCADA	Supervisory Control and Data Acquisition – system nadzoru i akwizycji danych; służy do zdalnego monitorowania i sterowania procesami przemysłowymi
SIS	Safety Instrumented System – system bezpieczeństwa
SRP	Safety, Reliability, Productivity – bezpieczeństwo, niezawodność, produktywność; hierarchia priorytetów w środowiskach OT
TTX	Tabletop Exercise – ćwiczenie symulacyjne typu "dyskusja przy stole", testujące procedury reagowania na incydenty bez wpływu na rzeczywiste systemy

Źródła i referencje

- IEC 62443 Series – International Electrotechnical Commission
- NIST SP 800-82 Rev. 3 – Guide to Operational Technology Security
- ENISA – Good Practices for ICS and Critical Infrastructure
- CISA – Cross-Sector ICS Guidance & Advisories (cisa.gov)
- SANS ICS 5 Critical Controls & GIAC ICS Resources
- MITRE ATT&CK for ICS Framework

Dokument opracowany na podstawie wytycznych IEC 62443, NIST 800-82, ENISA, CISA oraz SANS Institute.